

HOMÉR

ODYSSEIA

Odysseia

*Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Vladimír Šrámek – dědicové c/o Dilia, 1940

Cover © František Hříbal, 2026

Foreword © Sylva Fischerová, 2026

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2026

ISBN 978-80-277-7488-3

Homér

Odysseia

přeložil Vladimír Šrámek

$\frac{1}{4}$
O₀

ÚVOD

Odysseia bývá někdy označována jako první sekundární dílo evropské literatury.* Je tomu tak proto, že tato epická báseň o rozsahu více než 12 000 veršů předpokládá existenci *Íliady* a zřejmě na ni vědomě navazuje: obě básně se totiž dějově nijak nepřekrývají, což nemůže být náhodné. Setkat se však můžeme i s představou, že básně vznikaly tím způsobem, že o sobě navzájem „věděly“, jedna předpokládala existenci druhé, resp. že toto tvrzení platí alespoň pro některé zpěvy *Íliady* ve vztahu k *Odysseii*. Žádný rozhodující klíč k řešení ovšem neexistuje, jelikož vznik *Íliady* a *Odysseie* je tajenkou, k jejímuž rozřešení nemáme – a pravděpodobně ani nikdy nebudeme mít – dostatek indicií. To je vlastním jádrem tzv. homérské otázky, o níž se čtenář dočte více v úvodu k překladu *Íliady*, vydaném souběžně v tomto nakladatelství.

Zde uveďme alespoň tolik, že obě básně nepochybně navazují na předchozí velmi dlouhou orální tradici, což je skutečnost, kterou nikdo nezpochybnuje. Tradice pochází snad už z doby mykénské nebo pozdější (jakkoli přímé doklady nejsou a vychází se zejména z určitých gramatických jevů i výrazů homérské řečtiny) a vykazuje určité společné rysy indoevropské poetiky stejně jako vliv sousedních blízkovýchodních kultur, ale také relikty toho, co bývá označováno jako „egejský substrát“; jde o působení kultur, jež sídlily v daných středomořských oblastech před příchodem řeckých kmenů. Vlastní eposy představují výslednici všech těchto různorodých vlivů, přitom kardinální otázkou je, nakolik byla existující zděděná tradice přeznačena autorem (či autory) obou eposů, označovaným jako Homér.

Vytkněme nyní stručně specifika *Odysseie* ve srovnání s *Íliadou*: za prvé je to velmi složitá narativní struktura básně. Báseň – po stručném *prooimiu* neboli předzpěvu, obvyklé součásti delších epických skladeb – začíná sněmem bohů, kteří na popud Athénin, s Diem v čele a za nepřítomnosti Poseidóna, jenž se na Odyssea hněvá za to, že mu oslepil syna Polyféma, rozhodnou o Odysseově návratu na Ithaku. Pak následuje „Télemacheia“ neboli čtyři zpěvy popisující Télemachovu výpravu, během níž hodlá zjistit víc o otcově návratu a jeho situaci (v rámci Télemachových

* V rámci tohoto Úvodu čerpám ze svých již dříve publikovaných studií o Homérovi, viz seznam literatury.

návštěv Pylu a Sparty a setkání s Nestorem, Helenou a Menelaem přinášejí tyto zpěvy i ozvuky trójských bojů a další pozoruhodné příběhy návratu, například Helenina a Menelaova). Následuje vlastní příběh Odysseova návratu na Ithaku – počínaje odplutím od nymfy Kalypsó a jeho pobytem u Fajáků, kde na fajáckém dvoře Odysseus část svého příběhu návratu sám vypráví, což mu zabere téměř čtyři zpěvy; poté Odysseův příchod na Ithaku, události na venkově i v paláci a pomsta nad ženichy i její následky, které musí v závěrečném, zřejmě až později doplněném zpěvu, který Vladimír Šrámek ve svém překladu vynechává, vyřešit sama bohyně Athéna. Děj básně zahrnuje pouhých jednačtyřicet dnů, jde tedy o ještě výraznější časovou komprimaci, než jaké jsme svědky u *Íliady* (tam se děj odehrává během jednapadesáti dnů), což lze chápat jako *aemulatio*, tvůrčí soupeření mezi autory obou eposů.

V centru pozornosti je přitom samotná postava protagonisty, tohoto „muže mnoha obrátů“: epiteton *polytropos* čteme hned v prvním verši *Odysseie* (*Andra moi ennepe, Mousa, polytropon*, zpívej, Múzo, o muži, jenž je *polytropos*); obraty jsou představeny jak přímo v ději básně, tak ve vloženém vyprávění. Další podstatný rozdíl oproti *Íliadě* je dán faktem, že báseň je plná folklórních, až pohádkových motivů: zejména v Odysseově vyprávění o jeho cestě od Tróje domů se ocitáme ve Fairylandu plném jednookých obrů, pojídačů lótosu, čarodějnic měnících muže ve vepře, nejružnějších oblud, větrů uzavřených do měchu atp., zkrátka ve světě, ve kterém se Odysseus ocitl po bouři u Malejského mysu. Již ve starověku mnozí osočovali Odyssea, že je lhář a že si své příběhy vymyslel, zatímco jiní se pokoušeli ztotožnit jednotlivé zastávky na Odysseově cestě s konkrétními geografickými lokalitami; představa Fairylandu, z něhož se protagonista vymaní až na „přestupní stanici“ u Fajáků, odkud ho tito skvělí lodníci odvezou na Ithaku, je ale možná adekvátnější interpretační volbou.

Další specifikum představuje role pěvců, aoidů, v básni: na fajáckém dvoře se setkáváme s Démodokem, v ithackém paláci zpívá Fémios; oba pěvci tak představují důležité svědectví, jak vlastně písňová tradice mohla fungovat a jaká témata ztvárňovala (viz Schadewaldt 2019). Rozměr zpěvu a vyprávění je pro *Odysseiu* zásadní.

V následujícím se soustředíme na vlastní postavu Odyssea a na jeho příběh návratu, předestřeném v *Odysseii*, a to v souvislosti s obrazem Odyssea v další antické tradici. Dále zmíníme různá zpracování

Odyseova příběhu i jeho postavy v pozdější literatuře, s důrazem na české prostředí a texty vzniklé v posledních desetiletích; konkrétně se zaměříme na Křesadlovu *Hvězdoplavbu* a Matouškovu *Oganqii*.

Odyseus *polytropos* aneb muž mnoha obrátů

Jako určující se jeví zejména Odyseova mnohotvárnost, kterou vidíme už jen v množství různých nápisně dochovaných variant jeho jména (existovalo jich 16, např. Ollytteus, Olyseus, Odeusseus, Olysseidas, Olytes ad.; odtud pak latinské Ulixes, anglické Ulysses atp.; viz *Paulys Real-Encyklopädie*, s. v. Odyseus). Výraz Odyseus představuje epickou formu, která převládla, bezpochyby díky autoritě homérských básní. Pokusy badatelů najít pro tuto hojnost hláskových podob jednoznačné vysvětlení selhaly, jako nejpravděpodobnější se jeví hypotéza poukazující na předřecký, zřejmě neindoevropský původ jména, jež je neprůhledné i po etymologické stránce a kde kolísání náslovného Od- a Ol- může být pravidlem; stejně tak koncovky vlastních jmen na -eus jsou chápány jako předřecké. Pak by byl Odyseus zděděnou a dále přeznačenou a přeznačovanou figurou, možná původně bohem, tricksterem nebo mořským démonem; bývá přitom poukazováno i na typologickou podobnost s takovými postavami jako Nasreddin, Eulenspiegel, Wily Lad, Loki ad.

Odyseova mnohotvárnost je zjevná i z Odyseových přídomků neboli epitet, jakými jsou *polymétis*; *polyméchanos*; *polytlas* či *polytlémón*; *polyfrón*; *polytropos*. Asi nejobvyklejším Odyseovým přízviskem je *polymétis* neboli ten, kdo má zdatnou mysl, důvtipný muž; *métis* neoznačuje u Řeků abstraktní intelekt, ale spíše praktickou rozumovou schopnost, jak si poradit v určité situaci. Podobným směrem poukazuje i adjektivum *polyméchanos*: ten, kdo má řadu *méchanai* neboli kdo je s to v případě potřeby vyvinout nějakou *méchané* (= stroj, ale obecně způsob, prostředek, jak si poradit). Vlastností *polyméchanie* je u Homéra obdařena kromě Odyssea už jen Kirké – a to je kouzelnice! Odyseovy schopnosti v tomto směru upřesňuje adjektivum *anchinoos* (důvtipný či ostrovtipný), kterým jej obdaří Athéna při vzájemném setkání po Odyseově návratu na Ithaku (bohyně v podobě pastýře říká v této půvabné scéně Odyseovi, který se ji snaží oklamat, že jsou oba stejní – rozuměj oba stejní lišáci, on mezi lidmi, ona mezi bohy, *Od.* XIII, 330 n.). Toto adjektivum je u Homéra *hapax legomenon* – najdeme ho jen a pouze na tomto místě, později až u Platóna. Podle Stanforda označuje kvalitu blízkou ženské intuici, dar okamžitého

vhledu do podstaty věci, který není založený racionálně a jde mimo logickou analýzu (Stanford 1968, s. 30). Zde prý můžeme vidět zdroj Odysseovy neobyčejné rychlosti v jednání; spolu s jeho schopností spřádat dopředu plány a lsti je to pro jeho nepřátele vražedná kombinace a zároveň zdroj ústřední Odysseovy schopnosti, totiž: vědět si rady v každé situaci, nikdy nedojít úhony. Odysseus je však také *polytlas* či *polytlémón*: ten, kdo mnoho zakusil, snesl, vytrpěl. Jeho *polyméchanié* i *métis* mu většinou slouží nikoli k páchání ostrovtipných kousků, ale jako prostředek k přežití. Adjektivum *polytropos*, které čteme už v prvním verši *Odysseie*, se v celé básni objeví už jen jednou, když jím charakterizuje Odyssea opět Kirké (*Od.* X, 330) – z tohoto i z výše uvedených příkladů je tedy zjevné, že výtka klasiků naratologie Scholese s Kelloggem na adresu „neustále“ se opakujících formulových epitet u Homéra vlastně neplatí (Scholes – Kellogg 2002, s. 159): autor/autoři homérských eposů umně kombinují repetici s jedinečností, formulovost s užitím hapaxů či „téměř“ hapaxů v navzájem provázaném systému. Termín *polytropos* byl hojně vykládán už ve starověku, bezpochyby pro svou víceznačnost (mimo jiné jej rozebírají Platónův Sókratés se sofistou Hippiou během jedné z tehdy obvyklých debat nad charakterem Homérových hrdinů (*Hippias Menší* 364c nn.); v tom jako by vyjadřoval samu trest osobnosti svého nositele. Oproti tradičnímu chápání adjektiva ve smyslu důmyslnosti/obratnosti/zchytralosti se mi jeví lepší zůstat blíže originálu; pak bude Odysseus „muž mnoha obrátů“, a to jak v životě, tak v řeči, obrátů jak aktivních, tak pasivních.

Obrátů, tropoi, jeho příběhu je více, zdůrazněme zejména následující:

- bouři u Malejského mysu, po které jsou Odysseovy lodě vrženy do jiného světa, světa podivných bytostí, báchovek, do už zmíněného Fairylandu, kde se může odehrát *ledacos*;
- Odysseus u Kyklopa Polyféma: už od počátku je to výzkumná cesta, Odysseus vyplouvá spolu s vybranými druhy od vedlejšího ostrova, kde kotví jeho loď, aby prozkoumal, jaký lid obydluje onu krajinu, je-li divoký, nebo bohabojný. Když pak v jeskyni všichni vidí obrovské náradí a obrovské bochníky syra, vybízí Odyssea k odchodu, ten ale nedbá, touží obra spatřit a dostat od něho dary: tím rozhodne o osudu šesti svých druhů, které obr sní;
- dvě rozhodující scény u Kirké: když po průzkumu ostrova je skupina lodníků proměněna čarodějnici ve vepře, jediný zachránivší

se kormidelník Eurylochos vyzývá k odplutí. Odysseus ho bez jakéhokoli váhání vyzve, ať si zůstane, kde je: „Já však půjdu tam sám, vždyť silná mi nastala nutnost“, překládá Vaňorný, lapidárně Šrámek: „Jdu tedy sám. Cítím, že musím.“ Odejde a lodníky zachrání – což mu oni oplátí rok poté, když Odysseus pod vlivem kouzelnice zapomene na návrat a jeho druhové ho upomenou na cíl jeho cesty;

- Odysseus se vydá do podsvětí, kde hovoří se stíny mrtvých, avšak vrátí se živý a se znalostí svého budoucího osudu: Teiresias mu předpoví, že po návratu domů nebude moci zůstat na Ithace, ale musí usmířit vládce bohů Poseidóna, a to tak, že najde lid zcela neznalý moře. Pozná ho jednoduše: má si dát veslo na rameno a jít pořád dál, až se ho někdo zeptá, co že to nese za vějičku na mlácení obilí. Pak má vetknout veslo do země a vzdát oběť vládci moře;
- Odysseus, na rozdíl od ostatních lodníků, nejí posvátný Héliův skot na ostrově Thrinakii; v rozhodující chvíli ovšem usne, a když se probudí, jeho druzi už opékají maso posvátných dobytčat na rožnících;
- Odysseus odmítne nabídku nesmrtelnosti, jíž se mu dostalo od Kalypsó, a dá přednost návratu domů;
- u Fajáků Odysseus už nijak netouží poznávat nové země; jediné, co ho po přistání zajímá, je povaha obyvatel země, je-li vlídná, či nikoli. Králi Alkinoovi nicméně na jeho nabídku řekne, že by tam klidně zůstal ještě rok, jen kdyby si měl od nich odvézt četné dary, než aby odplul hned, ale bez darů. Poté začne vyprávět příběh svých cest;
- Odysseus se vrací do svého paláce jako žebrák, dostane se mu na uvítanou rány podnožkou a ještě se musí s dalším žebrákem poprat o místo u stolu. Jediný, kdo ho pozná, je pes na smetišti, plný klíšťat, který ihned nato vypustí duši.

Lze jistě vytknout i další význačné epizody, např. nevhodný spánek Odysseův ve chvíli prvního přiblížení se Ithace, resp. na fajácké lodi, kdy Odysseus svůj návrat na Ithaku zaspí a nakonec neví, kde se ocitl a na jakém pobřeží ho Fajákové vylodili. Stejně tak můžeme zdůraznit jeho ustavičné inkognito (včetně přídomku *Outis* – Nikdo, který uvede Polyfémovi) a báchorky o své osobě, které opakovaně spřádá, jeho řečovou obratnost a vyprávěcí schopnost (řečové tropoi) atp.

Obraty Odysseova návratu od Tróje jsou přesto pozoruhodně chudé, srovnáme-li je s obraty, které Odysseovi přičítá další tradice. Už v *Íliadě* je Odysseus natolik důležitým mužem, že jej Homér ani nepovažuje za nutné blíže představovat, když se poprvé objeví na scéně. Ithacký vládce zařídí spoustu věcí: napomíná mužstvo, vydává se na výzvědy do Tróje a je hlavním mluvčím poselstva snažícího se vrátit do boje uraženého Achilla, vítězí v pohřebních hrách na počest Patroklova. Epický cyklus nebo pozdní mythograf Apollodóros mu ale přiřknou ještě další úkoly (viz Kerényi 1998, s. 235 nn.): Odysseus je Agamemnonem poslán do Mykén pro Ifigenii se záminkou, že má být provdána za Achilla; dále Odysseus zajme trójského věštce Helena a vyzví od něj tři podmínky, po jejichž splnění teprve může být dobytá Trója, tj. získání Pelopových kostí, přivedení Achillova syna Neoptolema k Tróji a získání palladia z trójského chrámu Athénina; následně se sám vypraví pro Neoptolema na ostrov Skyros a pak ukradne palladium z Tróje, kam vyrazí v převlečení za žebráka; spolu s Diomédem přiveze z Lémnu Filoktéta, jehož lukem musí zahynout Paris; dřevěného koně buď sám vymyslí, nebo aspoň velí mužstvu v něm ukrytému; na závěr svrhne z hradeb malého Astyanakta, syna Hektora a Andromachy, možného budoucího mstitele. (Tato pochybná čest však byla stejnou měrou přisuzována Neoptolemovi – šlo o výjev zpodobovaný na vázách).

Není tedy divu, že v řečnickém souboji mezi Odysseem a Aiantem o Achillovu zbroj, sepsaném sofistou Antisthenem, o sobě Odysseus řekne:

„Já jsem učinil pro vojsko víc dobrého než vy všichni. ... Jsem vojevůdce a strážce jak tvůj, tak všech ostatních; stejně jako kormidelníci, kteří dnem i nocí hledí, jak by ochránili námořníky, tak i já zachraňuji tebe i všechny ostatní.“ (Antisthenés, *Odysseus neboli Řeč Odysseova*, kap. 1; 8)

Poslední zmíněný výjev, totiž smrt malého Astyanakta, otevírá druhou a nelichotivou stranu vyprávění o Odysseovi. Je to celá sada historií, o kterých u Homéra nic neslyšíme – které ale pozdější tradice dobře zná a opakovaně se k nim vrací. Známý je příběh Odysseova předstíraného šílenství, aby nemusel do trójské války; mužem, který Istivého Odyssea přelstil, je Palamédés, další výrazná osoba řecké hérojské mytologie, de facto kulturní hérós, jemuž byl přisuzován vynález hry v kostky, abecedy, počtů, vah a řady dalších kulturních institucí. Jako přímé pokračování této historie čteme, že Odysseus Palaméda před Trójou falešně obvinil ze zraedy (nastražil mu do stanu trójské zlato); obsáhlou obranu Palaméda

sepiše sofista Gorgias. A podle Pausaniova svědectví (*Cesta po Řecku* X, 31) dokonce Odysseus se svým kumpánem Diomédem Palaméda utopil, když chytal ryby. Jako kvintesenci tohoto pohledu na Odyssea – Istivce, lháře, překročitele práva a zrádce přátel, mistra vytáček a klamů – lze číst reakci zajaté královny Hekabé v Euripidových *Trójankách* (281 nn.), když se dozví, že má jako otrokyně připadnout právě Odysseovi: „Běda mi, běda! / Mám lstnému, ohavnému muži otročit, / odpůrci práva, jenž po zákonech šlape, / který naruby všechno obrací / a zloajným jazykem všechno překroutí...?“ (přel. R. Mertlík)

Závěrečnou, a opět mnohdy nelichotivou kapitolu Odysseova života představují podivné historie, které se vyprávěly o jeho osudech po návratu na Ithaku. Měl se pak odebrat do Thesprótie nebo do Aitólie, buď o své vůli, nebo protože byl obžalován příbuznými zabitých ženichů, a tam si měl pořídit novou ženu a další potomky; těch měl mít ostatně víc už z předchozích vztahů s Kalypsó (synové s pěknými vodními jmény Nau-sithoos a Nausinoos) a s Kirké (syn Télegonos, a dále Agrios a Latinos, jak čteme u Hésioda, *Theogonie*, 1101; prostřednictvím Latina, vládnoucího podle Hésioda Tyrhénům, dokonce ithacký panovník jednu chvíli nárokoval titul praotce všech Římanů, který ovšem později získal trójský královský rod a Aineias/Aeneas), o nichž se ovšem u Homéra nedočteme. Podle eposu *Télegoneia*, připisovaného Eugammónovi z Kyrény, jedné ze součástí epického cyklu, se Odysseus po návratu na Ithaku setkal se svým a Kirčiným synem Télegonem, který ho nevědomky zabil. Když Télegonos zjistil své strašlivé pochybení, odvezl Pénélopu i Télemacha k matce, která jim oběma dala nesmrtelnost, a pak následovaly vdavky: Kirké si vzala Télemacha a Télegonos – zjevně nestárnoucí – Pénélopu. Podle historika Hellanika z Lesbu i podle Aristotela se měl ale Télemachos oženit s Nau-sikaou, a Apollodóros nás dokonce zpravuje o Pénélopině nevěře s jedním ze ženichů, ať už to byl Antinoos, nebo Amfinomos. A přece se vyprávělo ještě něco jiného, totiž že po návratu z Thesprótie, od královny Kallidiké, našel Odysseus doma na Ithace svého druhého syna z Pénélopy jménem Poliporthos.

Jak je dobře vidět z předchozího stručného přehledu, to, co charakterizuje řeckou mytologii, není postupně vyskládaná sekvence osudů toho či onoho boha nebo héra/poloboha: před námi se nachází spíše vějíř možností, určitá matrice nebo celkový vzorec plný rozmanitých variant, který má ale přesto jistou nepominutelnou logiku. A tak sice

nemůžeme stanovit přesný počet Odysseových žen ani dětí, ani nemůžeme přesně určit, jaká byla jeho role v trójské válce, do které jít vlastně nechtěl, ale můžeme vytvořit charakteristiky, které této postavě nelze vůbec přiřknout, neboť neodpovídají její matrici, jejímu *Gestaltu*: Odysseus nemůže být nemluvný misogyn ani líný ňouma, přihlouplý silák nebo vzpurný bojovník neposlušající rozkazy (třebaže Pénélopa může být nevěrná). Navíc bychom měli stále vést v patrnosti ústřední skutečnost, totiž že Odysseus, stejně jako další protagonisté homérských eposů, není „jen“ člověk: je to hērós neboli *hémitheos*, polobůh, osoba nahlížená jako historicky existující, která měla svůj kult jak na Ithace (jsou dochovány archeologické nálezy přinejmenším z 8. stol. př. Kr. z jeskyně na Ithace, dokládající Odysseův kult, a později i z dalších míst ostrova a iónského Sedmiostrovi, viz Fischerová 2016, s. 151), tak ve Spartě, odkud pocházela Pénélopa a kde si ji musel v zápase vybojovat. Odysseovi se tedy obětovalo a byl žádán o pomoc; jakožto hrdina trójské války patřil ke skupině hērōů epických či tragických, neboť i jeho osudy – či spíše epizody z jeho života – vcházejí později do tragédie, a jako u všech postav řecké hērōjské mytologie doznávají tyto osudy v jednotlivých podáních obrovských změn.

Héroové totiž představují bytosti naddimenzované, které jako by někdy nebyly s to unést samy sebe a svá omezení. Existence hērōa, jak komentuje Angelo Brelich, znamená vždy PASÁŽ: přechod z jednoho stavu do druhého, při němž dojde k celé transfiguraci člověka, a to nezbytně a nutně v čase: a tím je zde *il tempo del mito*, podivný čas minulosti, tekutý čas počátků, po němž už začne náš lidský svět. Héroové jako by přecházeli mezi oběma světy a nesli sílu i slabost obou. Mohou být monstrózní a obludní, někdy na sebe berou podobu zvířat nebo se převlékají za ženy, jako Achilles či Héraklés, anebo rovnou mění pohlaví jako Teiresias; často propadají šílenství, byť v Odysseově případě se tak děje jen fingo- vaně. Charakterizuje je mnohdy hřích, bezuzdnost, zločin, neboť nepravidelnosti a vybočování zde fungují jako norma a stimul stvořitelského díla, které však nakonec musí *sednout*, vzít pevný tvar a podobu stvoření (Brelich 1958). Aristotelés na jejich adresu trefně podotýká, že jsou *megaloopsychoi* (= mají velkou duši), a právě toto zbytnělé sebevědomí, náro- kující uznání a čest, vede k tomu, že je s nimi tak těžko k vydržení (*Etika Nikomachova* 1123b).

Jako u všech hērōů lze ústřední rovnici Odysseova života charakte- rizovat stručně: tvoří ji *výjimečná schopnost/schopnosti* a *výjimečná situace*

(které říkáme osud); k tomu přistupuje rozměr charakterizující všechny héra – stín, který vrhá jejich zář, a jasné vědomí tohoto stínu nebo-li *prosáklost smrti*. Ta má v případě Odysseově vcelku jednoduchou podobu smrti všech jeho spolubojovníků, kteří zahynou cestou (domů se Odysseus vrátí sám), dále podobu smrti ženichů, ale její ustavičnou přítomnost pocítujeme během celého vyprávění, třebaže jinak, než je tomu na bitevním poli před Trójou. Ve vyhrcoené podobě ji pak nacházíme v příběhu Odysseovy katabaze, tj. sestupu do říše mrtvých. A jakkoli je pravdou, že nikdo odtamtud neodchází neproměněn – pokud je mu vůbec dáno odejít –, pak pravdou zůstává i to, že Odysseova proměna byla méně radikální než u jiných héraů, kteří katabazí podstoupili. (Důvodem může být i mnohokrát komentovaná skutečnost, že Odysseus de facto do Hádovy říše nevstoupí, zůstává pouze u vstupu do podsvětí, u jamky s krví obětovaných zvířat.)

Vidíme tedy, že ve srovnání s mytologickým vějířem, jaký nabízí řecká mytologie pro Odysseovu postavu, je její homérské představení ještě poměrně kompaktní; a přece i ono bylo chápáno jako natolik ambivalentní, že vyvolalo dvojí protiřečící si prizma, kterým byla *Odyseia* i její hlavní hrdina nahlížení.

První pohled vidí Odysseův příběh, a tudíž celou *Odyseiu*, jako řetězec epizod, které stále dokola opakují tutéž zkušenost. Je to náhrdelník drobných akcí a reakcí, recyklující se sekvence, seriálová novela bez jakékoli morální lekce, založená na potěšení ze stále stejného projevu Odyssea, který sám sebe multiplikuje do jednotlivých epizod: v básni je tudíž před námi kaleidoskopický Odysseus, tato „imperishable persona, an inerasable entity, forever self-identical“ (termíny P. Pucciho z jeho knihy *Odysseus Polytropos*: Pucci 1987, s. 14). Podobně chápou Odyssea už citovaní Scholes s Kelloggem, a ještě dál šel ve svém hodnocení před lety F. X. Šalda: Odysseus mu není nositelem žádné osobité myšlenky, je nesvobodný, voděný na drátku božstvem a zejména svou protektorkou Palladou Athénou, která ho nastrčí vždycky tam, kde má být, takže působí jako „řecký bohatýr z divadelní lepenky“ – za takovéhle režie je ovšem lehké být rekem! (Šalda 1959, s. 23) Odysseus je odtud Šaldovi „úplně konzervativní. Proto vždycky dopadne jako kocour na své čtyři tlapky, shod' jej odkudkoli, z pece jako z almary“.

Druhý pohled je odlišný: podle něj se Odysseus vyvíjí, jeho cesty i návrat představují bolestnou zkušenost, skrze kterou se hrdina proměňuje

a nachází sebe sama právě v uvědomění si – a v omezení – své mnohosti, své polytropie. Delfská výzva „Poznej sám sebe“, a to skrze své utrpení, je tu dokonale naplněna, srovnej jen opakované vstupy Pallas Athény do děje v posledních zpěvech *Odysseie*: „Avšak nechtěla Pallas, by nechali ženiši zpupní / potup trýznících duši, měl do srdce Laertovcovi / zářít se o mnoho hlouběji hrot zármutku, Odysseovi“ (*Od.* XVIII, 346 nn. a jinde, přel. O. Vaňorný). Srovnáme-li *Odyssea*, který na počátku svého putování nijak nevyprovokován zaútočí na město Ismaros a vyplení ho, s *Odysseem* připluvším k Fajákům, do své přestupní stanice mezi Fairylandem a reálným světem, vidíme obrovský rozdíl. V mezichase proběhla v hrdinovi „spirituální a ideologická revoluce“ (Lord 1969), ve druhé půli básně se *Odysseus* vyznačuje podstatně větší sebekontrolou, a celý tento posun bývá interpretován mj. jako posun od hrdinských hodnot potřebných pro válku k hodnotám, jež vyžaduje klidná, mírová existence civilizovaného člověka; obecně vzato bychom však mohli hovořit přímo o *Bildungssepos* s proměnou hlavního hrdiny (srv. Hölscher 1990; Schein 1996).

Šalda jde ale ve svém odsudku ještě dále a nachází u *Odyssea* „zárodek athénčické hysterie i athénčického histriónství, jak je nesmrtelně zpodobnil Aristofanés“. Jako doklad mu slouží mj. scéna, kdy se *Odysseus*, dopravený konečně Fajáky na Ithaku, probudí (ve vypjatých scénách totiž, jak už jsme uvedli, vždy usne, což lze chápat jako další folklórní motiv) a začne počítat trojnožky i jiné hostinné dary, které mu fajácký král Alkinoos jakožto svému hostu poskytl. Šalda píše: „Zde je totiž puntík na veleváženém těle *Odysseově*, kde je nejlechtivější: majetek!“ (Šalda 1959, s. 26) To je zjevně nepochopení celé situace, nejde totiž o trojnožky samy o sobě, ale o fakt, že po dvaceti letech se *Odysseus* jakožto vládce Ithaky vrací domů sám, bez ostatních spolubojovníků, kteří s ním vypluli k Tróji na celých dvanácti korábech (*Il.* II, 637), ba i bez vlastní lodi – od Kalypsó se přepravil na dřevěném voru, který si sám sbil a který mu poté rozbil bésníci Poseidón. Trojnožky i další dary tu slouží jako výraz společenského postavení, které chce *Odysseus* znovu zaujmout, neboť mu patří. O hmotarství či o lechtivý majetek tu nejde ani v nejmenším: dary představují záruku i potvrzení *Odysseova* postavení jakožto vládce nad Ithakou, která je v dané chvíli doslova rozkotána. Situace, do níž *Odysseus* přichází, je vyhrocena na ostří nože, a proti tvrzení Scholese s Kelloggem „Tak málo jako by se změnilo na Ithace během *Odysseovy* dvacetileté nepřítomnosti“ (Scholes – Kellogg 2002, s. 162), je třeba namítnout: změnilo se (skoro)

všechno. Podstatnou roli zde hraje již zmíněný tropos jeho odmítnutí nabídky nesmrtelnosti ze strany Kalypsó. Namísto nesmrtelnosti a věčného mládí po boku nymfy volí smrtelnost a návrat domů. A tak nám básník líčí, jak spolu oba hodují u jednoho stolu, na jehož polovině leží pokrmy určené pro smrtelné lidi, a na druhé ambrózie a nektar... (*Od.* V, 195–200).

Platón zřejmě nahlížel Odysseův příběh v podobném duchu sebevychovy, nastíněném výše. To dosvědčuje závěrečný mýtus *Ústavy*, v němž si jde duše Odysseova pro svůj nový život jako úplně poslední v pořadí: „Ve vzpomínce na dřívější útrapy odložila svou ctižádostivost a obcházejíc dlouho hledala život v soukromí žijícího a na veřejnosti se neprojevího muže – a jen stěží ho našla, jak se kdesi povaloval a nikdo si ho nevšiml. A řekla prý, že by si ho vybrala, i kdyby byla vylosována jako první“ (*Ústava* 620c–d, přel. R. Hošek). Zdá se tedy, že v případě Odysseově jsme konfrontováni s příběhem o utrpení a zmoudření tricksteru – a takový příběh jiné kultury většinou nenabízí, protože jinde je trickster prostě tricksterem, figurkou v řetězu donekonečna se recyklujících kaleidoskopických epizod, tím, kdo přelstí a zvítězí; někdy je sám přelstěn; anebo se vymkne mimo sebe a je potrestán, jako severský Loki. Jediný, kdo se Odysseovi blíží, je patriarcha Jákob, jeho boj s Lábanem i Ezauem a usmíření s oběma. Ani on však nenese pro Odyssea tak podstatný rozměr řeči, vyprávění a reflexe vůbec: neboť zde zmoudřelý trickster příběh o sobě částečně sám vypráví, a to tak skvěle, že je za to pochválen samotným králem Alkinoem.

Tzvetan Todorov dokonce prohlásí, že Odysseus se vlastně nechce vrátit – ne, on chce zůstat na cestě a uvnitř média řeči, ve vyprávění, neboť tématem *Odysseie* je prý *Odysseia* sama (Todorov 2000). Obdarování vlastnostmi i situacemi, jehož se u Homéra dostalo Odysseovi, bylo pro řecký svět natolik provokující, že tento hrdina i jeho tropoi byly ustavičně vypravovány jinak, pochopitelně též na základě další tradice. Odysseus, tato próteovská figura, „the most versatile and most adaptable hero“ (Stanford 1968, s. 7), představuje i pro celá další staletí prazdroj veškeré fikce, skutečnou zásobárnu a pokladnici příběhů, která bude inspirovat další a další autory, aby se pokusili o její nové uchopení a ztvárnění.

Odysseus v další tradici; Křesadlova *Hvězdoplavba* a Matoušková *Ogangie*

Představit zde zákruty této nesmírně bohaté další tradice není možné, je to téma na monografii (více viz Stanford 1963; Hall 2009; Fischero-vá 2012). Uvedme jen, že příběh Odysseovy cesty a bloudění výrazným

způsobem ovlivnil podobu antického románu jako žánru (i jeho pozdější pokračovatele); s postavou Odyssea se setkáme u Danta, Shakespeara, Tennysona, Kavafise, Kazantzakise, Ritsose i dalších, Joyceův *Odysseus*, zásadní dílo moderní literatury, je na půdorysu Odysseova příběhu přímo založen. I v současnosti se objevují díla, která příběh vypravují zase z jiné perspektivy, jako je *Penelopiáda* Margaret Atwood, nositelky Nobelovy ceny, či kniha *Tisíc lodí: Hrdinky Tróje* od Natalie Haynes. V české literatuře posledních desetiletí nicméně nacházíme díla, která svou originalitou uvedené knihy dle mého soudu předčí, a přitom nejsou v obecném povědomí. Jde o epos *Hvězdoplavba* Jana Křesadla a román *Ogangie*, který napsal Ivan Matoušek; obě díla nyní stručně představíme.

Poéma *Hvězdoplavba aneb Malá kosmická odysea* má též svůj řecký název, který zní Ποιητὸς ἀδήλου ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΙΑΙΑ ἢ ἡ Μικροοδυσσεΐα ἢ κοσμική, tj. Hvězdná plavba neznámého básníka aneb Kosmická mikro-odyssea, a představuje vrcholné dílo svého autora, českého básníka, spisovatele a polyhistora Václava Pinkavy alias Jana Křesadla (jehož helenizovaný pseudonym v knize zní Ἰωάννης Πινεΐα). Pinkava byl profesí psycholog, specialista na sexuální deviace, který opustil Československo po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 i s celou rodinou. Beletrii začal psát až poté, kdy v britské emigraci odchází předčasně do důchodu; jeho prvotinu *Mrchopěvci* vydávají manželé Škvorečtí v nakladatelství Sixty-Eight Publishers v Torontu v r. 1984 a kniha získává Cenu Egona Hostovského.

Hvězdoplavba (jindy též *Astronautilia*) je dílem zcela jedinečným, které nemá v moderní světové literatuře obdoby. Jde o sci-fi epos rozdělený do 24 zpěvů o 6 575 verších, napsaný starořecky v homérském hexamtru s paralelním českým „překladem“ a vybavený hned několika předmluvami, z toho jednou v latině. Předmluvy vyprávějí komplikovaný příběh o archiváři Divíškovi a návštěvnících z budoucnosti, přičemž autorem básně je kosmický skunk Franta, univerzální překladatel, putující vesmírem na lodi Tolma spolu s další posádkou vedenou kapitánem jménem Οὐδεὶς neboli Nemo (aluze na Odysseovu lest u Kyklópa Polyféma, stejně jako na Verneova kapitána Nema, je zjevná).

Skunk Franta báseň sepíše pro archiváře Divíška jako odměnu za zapůjčení občanského průkazu – astronauté, či přesněji chrononauté, potřebují občanský průkaz, aby překročili hranici se Slovenskem (v době, kdy Křesadlo báseň psal, se Československo právě rozdělilo na dva samostatné státy, což chrononauté ve svých plánech nezohlednili, a tím

se dostali do problémů). Franta však zamění století a slíbenou báseň napíše ve starořečtině. Křesadlo nazývá sám sebe pouze „auctorem českého překladu“ a dílo chápe jakožto „mentální analogon neobvyklého výkonu, jako je přeplavat kanál La Manche, ... vypravit se opět novou metodou na jižní či severní pól – třeba na koloběžce“, zkratka jako projev „tzv. odvaznictví“ (Křesadlo 1995, s. I).

Hlavní zápletka příběhu spočívá v pátrání po ukradené ovci, která pozoruje vesmír, τὸ μῆλον κοσμοθεωροῦν. Platí totiž filozofický postulát vycházející z kvantové fyziky: aby něco existovalo, musí to být pozorováno. Z toho vyplývá, že zničení dané entity by znamenalo konec všeho. Ovce, která sleduje vesmír, je ovšem unesena padouchem jménem Mandys (postava je inspirována skutečnou osobou, publicistou Pavlem Mandysem, autorem negativní a vyhrčeně kritické recenze Křesadlovky knihy *Zámecký pán aneb Antikuro*). Je tudíž zahájeno pátrání po celém vesmíru, vedené kapitánem Οὐδείς/Nemem, který je také hlavním vypravěčem eposu a jehož původní povolání je odhaleno na začátku básně:

Strážník ale jsem já tam v onom budoucna městě,
náčelník policajtů a velitel. Poslouchají mne
strážníci všichni tam v onom mém městě překrásných věží.
Avšak přišla mi žalost a také veliká práce. (I, 20–23)

„Městem překrásných věží“ je nepochybně Praha. Během dlouhých let putování a hledání v neznámých koutech vesmíru navštěvuje kapitán Οὐδείς množství bizarních planet obývaných nejružnějšími tvory. Mezi nimi najdeme válečnice lesbičanky, kosmobionty, zoofyty, degeneráty, chvostnaté ženy a lžipsy, kosmické piráty, papouščí kentaury, strážce času, roboty, proroka Grogala atd., kteří jsou popsáni v jednotlivých zpěvech básně. Autorská fantazie zde má volné pole působnosti stejně jako jazyková invence: verše jsou plné (novo)tvarů převzatých z latiny, z katha-reusy, novořečtiny ad. -

Žádné srovnatelné dílo, napsané za poslední století, ve světové literatuře neexistuje. Autor přitom napsal báseň velmi rychle: podle poznámek v rukopise psal Křesadlo báseň lineárně, postupoval od začátku k dalším zpěvům; začal psát řecky 29. 7. 1993, nahrubo báseň dopsal 28. 12. 1993 v 17:29 a finální verzi v úhledném rukopise dokončil 20. 1. 1994 v 17:35. Některé z pozdějších zpěvů, jako XIX–XXII, byly napsány během jediného dne (Broadbent 2024, s. 4–5)! Finální čistopisná verze byla nakonec vytištěna jako faksimile a Křesadlo ji dedikoval své profesorce

řečtiny z Benešova gymnasia v Praze Anně Slováčkové, „oběti bolševismu“ (více o Anně Slováčkové a politickém procesu, který ji poslal na více než deset let do komunistických kriminálů, viz in Fischerová 2026). Hodiny řečtiny u profesorky Slováčkové v letech 1945–1947, kdy V. Pinkava maturoval, byly – na základě dostupných zdrojů – jediné lekce řečtiny, které kdy absolvoval. Vydání knihy v r. 1995 se autor už nedožil.

Toto jedinečné dílo (sci-fi „vesmírná opera“) se vymyká jakémukoli pokusu o zařazení. Často bývá charakterizováno jako dílo postmoderní – možná by ale bylo vhodnější označit tento bizarní a bláznivý příběh, který představuje ohňostroj fantazie, imaginace a humoru, v jarryovském duchu jako „patafyzický“.

Prózu s enigmatickým názvem *Ogangie* vydal český spisovatel, básník a malíř Ivan Matoušek v r. 2017 a nepochybně ji lze chápat i jako poctu, kterou autor vzdává svému „učiteli“ (jak jej sám označuje), totiž Homérovi. Je-li název knihy tajuplný, pak vlastní příběh je zaplněn postavami, jejichž jména k nám mluví jasně: je tu výzkumník Oddys, jeho manželka Kalysa a jeho syn Machos a též jeho láska z dětství Pela, takže rozkrýt v nich osoby Odyssea, Kalypsó, Télemacha a Pénélopy není nijak obtížné – třebaže je zjevné, že půdorys vztahů je odlišný, než je tomu v *Odysseii*. Jiné postavy ovšem klíče k rozkrytí nabízejí jen částečně nebo vůbec a množství různorodých figur a figurek, charakterizovaných mnohdy pitoreskními detaily, představuje skutečné panoptikum.

Příběh zabírá pouhé tři dny a je situován do groteskní, až skurilně pojaté kulisy dnešní západní civilizace, kde je všechno nějakým způsobem přehnané – srv. agresivní, téměř všudypřítomní turisté, kteří Oddyse voveursky ostřelují svými mobilními telefony. Oddys je představen jakožto výzkumník v UPVD, kde restauruje staré předměty a zároveň se věnuje čističce odpadních vod (takže fekálie jsou přítomny v nemalé části textu), touží po ogangii, která souvisí s uplývajícím časem – minulostí – věčností, a to už od jeho dětství, jak sám říká („Vidím *ogangie* napsáno na štítku lahvičky, v níž čas má podobu bezbarvých průsvitných krystalků,“ říká Oddys, aby v odpověď od druhá v rozhovoru uslyšel: „Z takové představy, Oddysi, skoro až mrazí.“), fascinuje ho nehybný sloup kouře nad komínem (může se nehýbat čas?), je označen jako „badatel dobrodruh“ a „turistů strašlivý zhoubce“; turisté a turismus hrají v textu podstatnou roli. Oddys se pohybuje mezi prací, domovem, za městem i ve městě, kde potkává nejružnější postavy: stařenku turistku Sikelu, která zde kdysi v rybím restaurantu

dostala plod moře větší než talíř a jídelní lístek si stále schovává doma; duchovního Hateka, který neustále mluví; četné žebráky, kteří si hledí svého, též děvčátka a fojníky (kteří představují nejspíš „úspěšnou vrstvu elegantně bezskrupulózních manipulátorů“, jak soudí M. Vajchr; dále o nich slyšíme, že mohou ovládat turisty na dálku pomocí siločar) atp.

Víceznačný a kryptický text je sám tajeňkou: je psán zvláštním, archaizujícím větným slovosledem, který plyne v rytmu hexametru a občas zde slyšíme ozvuky a variace homérských formulí, přitom se střídají různé polohy a mění se též tempo vyprávění. Čteme skurilní „reportážní“ popis maratónského běhu, v němž zvítězí Machos (a opět jsou tu přítomny fekální motivy), jiná poloha je snová až psychedelická, jako scéna setkání Odysse s Pelou, přitom jistého zde není nic, snad kromě lásky obou protagonistů, jakkoli její podoby jsou specifické.

Čtenář J. H. na serveru Databáze knih okomentoval knihu následovně: „Do groteskní postsrozumitelnosti zašifrovaný příběh, odolávající všem pokusům o analýzu dle tradičních recenzních postupů. Literární krkolomno, hlavolam náznaků, lingvistická ekvilibristika a prozaická báseň par excellence.“

Namísto pokusu o analýzu tedy uveďme úryvek z finální scény románu, která představuje snad vlastní Ithaku a Odysseův palác a oba protagonisté tam doplují v neckách. Nad palácem stojí nehybný kouř... a v paláci jsou mrtvá těla děvčátek (jako těla mrtvých služek, těch, které chodily v noci za ženichy a které všechny skončí v *Odysseii* smrtí), je tam i vlašťovka (do té se v *Odysseii* vtělí Athéna) a v hodovní síni, v níž Oddys s Pelou usednou, je též sekyra a nádoba s vínem. A Oddys má něco s sebou...

„Mé snažení nic vskutku velkého nemůže přinést, o čemkoli novém tím spíš mluvit nelze. Mé plody jsou kopie a mají vady. Jedinou výjimkou možná je dvouuchý pohár. Ten navíc mám s sebou.“ Z plátěné tašky, která mu stále přes rameno na dlouhém popruhu visí, vzácnost nad vzácnosti vyjme, pohár drží pak za obě ucha. „No to je pěkné. I jedna taková zrestaurovaná věc, myslím, že stačí. A ani hodovní síň sama o sobě důvodem k trápení není. Měl bys být naopak konečně šťastný. Určitě dokázals víc nežli jiní. Jsi jako vlašťovka.“ „Co ti to, Pelo, vyklouzlo z pusy? Nám je pouze dopřáno v nejlepším případě nacházet vlašťovčí stopy. Dnes ovšem našli jsme stop několik.“ „Sekyra u sloupu, masakr děvčátek v kůlně.“ Badatel zakývá hlavou, načež hned dodá: „Děvčátka zachránit nelze. Palác je ostatně zemřelých plný. Já nic na tom nemohu změnit. Strasti

jsem působil lidem, avšak i mně strasti způsobil osud.“ „Zároveň v těch stopách číst je nám o lásce přáno, jak sám jsi před chvílí pravil. Což není málo.“ „Od vlaštovky též že láska pochází, v tom jsem zajedno s tebou.“ Potom se oba zas, podobni žebrákům, pozorně rozhlíží, co tu ještě zůstalo z minulé doby. (Matoušek 2017, s. 319 n.)

Zakončeme tento stručný úvod k *Odyseii* šestiverším, napsaným řecky a přeloženým do češtiny, kterým Jan Křesadlo uzavírá své opus magnum – a které snad nějak souzní i s *Ogangií*:

Poslední věru jsem já z těch (řeckých) příjemných pěvců,
zpěvem co plnili zem – zhynulé pokolení.
Zemřely Músy a zemřel už také Apollón jasný,
přemožen Křižovaným – jediný zůstal jsem já.
Pouhé z nich staly se stíny; a moje vydutá forminx
stín je, a když na ni hrám, z mlhy jen trsátka mám.

Sylva Fischerová

Základní literatura:

- Boitani, P., *The Shadow of Ulysses. Figures of a Myth*, přel. A. Weston, Oxford 1994
- Brelich, A., *Gli eroi greci: un problema storico -religioso*, Roma 1958
- Broadbent, B. *Homeric Formularity in the Astronautilia*, Oxford University, diplomová práce, 2024
- Cohen, B., *The Distaff Side. Representing the Female in Homer's Odyssey*, Oxford 1995
- Doherty, E. (ed.), *Homer's Odyssey. Oxford Readings in Classical Studies*, Oxford 2009
- Fischerová, S. Anna Slováčková, oběť bolševismu. Komu věnoval Jan Křesadlo své opus magnum. *Slovo a smysl* 2026 (v tisku)
- Fischerová, S. Hérós jako literární postava. In: Bílek, P. A., Procházka, M., Wiendl, J. (eds.) *Vektory kulturního vývoje – identity, utopie, hrdinové*. Praha 2016, s. 147–168
- Fischerová, S. Odyseia jako ustavující dílo evropské kulturní tradice. In: Homér. *Odyseia*, přel. V. Šrámek, Praha 2012, s. 425–479
- Fischerová, S. Odyseus aneb hérós jako literární postava I. *Souvislosti* 3, 2006, s. 27–44

- Fischerová, S. *Odysseus aneb hérós jako literární postava II. Souvislosti* 4, 2006, s. 48–63
- Hall, E. *The Return of Ulysses. A Cultural History of Homer's Odyssey*, London 2009
- Heubeck, A., West, S., Hainsworth, J. B. (eds.) *A Commentary on Homer's Odyssey*, vol. I. Introduction and books 1–8, Oxford – New York 1990
- Heubeck, A., Hoekstra, A. (eds.) *A Commentary on Homer's Odyssey*, vol. II. Books 9–16, Oxford – New York 1990
- Heubeck, A., Hoekstra, A. (eds.) *A Commentary on Homer's Odyssey*, vol. III. Books 17–24, Oxford – New York 1990
- Hölscher, U. *Die Odyssee. Epos zwischen Märchen und Roman*, München 19903
- de Jong, I. *A Narratological Commentary on the Odyssey*, Cambridge 2001
- Kerényi, K. *Mytologie Řeků II. Příběhy heroů*, přel. J. Binder, Praha 1998
- Matoušek, I. *Ogantie*, Praha 2017
- Křesadlo, J. *Hvězdoplavba aneb Malá kosmická odysea: překlad z řeckého originálu neznámého autora*, Praha 1995 (též online: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/61/51/45/astronautilia_hvezdoplavba.pdf)
- Lord, G. de F. *The Odyssey and the Western World*. In: Taylor C. H. Jr. (ed.) *Essays on the Odyssey: selected modern criticism*, Bloomington – London 1969⁵, s. 36–53
- Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, ed. G. Wissowa, Stuttgart 1894–1980
- Pucci, P. *Odysseus Polutropos: Intertextual Readings in the Odyssey and the Iliad*, Ithaca – London 1987
- Segal, C. *Singers, Heroes, and Gods in the Odyssey*, Ithaca 1994
- Schadewaldt, W. *Z Homérova světa a díla*, přel. D. Korte, Praha 2019
- Schein, S. *Reading the Odyssey*, Princeton 1996
- Scholes, R., Kellog, R. *Povaha vyprávění*, přel. M. Sečkař, Brno 2002
- Stanford, W. B. *The Ulysses Theme: A Study in the Adaptability of a Traditional Hero*, Ann Arbor 1968²
- Šalda, F. X. *Nad starým Homérem čili o svobodě básnické i lidské*. In: Z. Trochová (ed.). *Soubor díla F. X. Šaldy* 21, Kritické projevy – 12 (1922–1924), Praha 1959, s. 19–29
- Todorov, T. *Poetika prózy*, přel. J. Pelán, L. Valentová, Praha 2000
- Vajchr, M. Matoušková faustiáda, online zdroj: <https://www.bubinekre-volveru.cz/matouskova-faustiada>

TÉLEMACHOS

[I] SNĚM BOHŮ

ŠTVANÝ MUŽ

bloudí, Múzo, sinými moři, ztroskotav svatou Tróji.
Spatřil nesčetná města i mravy, vytrpěl nezměrné strasti
na vlnách,
bojuje se svými druhy o holý život
a návrat do vlasti.
Druhů svých nezachrání, marně se o ně s osudem rve,
sami se uvrhnou v záhubu svévolným činem:
porazí, hlupci, bělostná stáda Hélia, Hyperiónova syna.
Za to jim odepře bůh spatřiti otčinu.

O tom vypravuj tedy, Diova dcero, i nám!

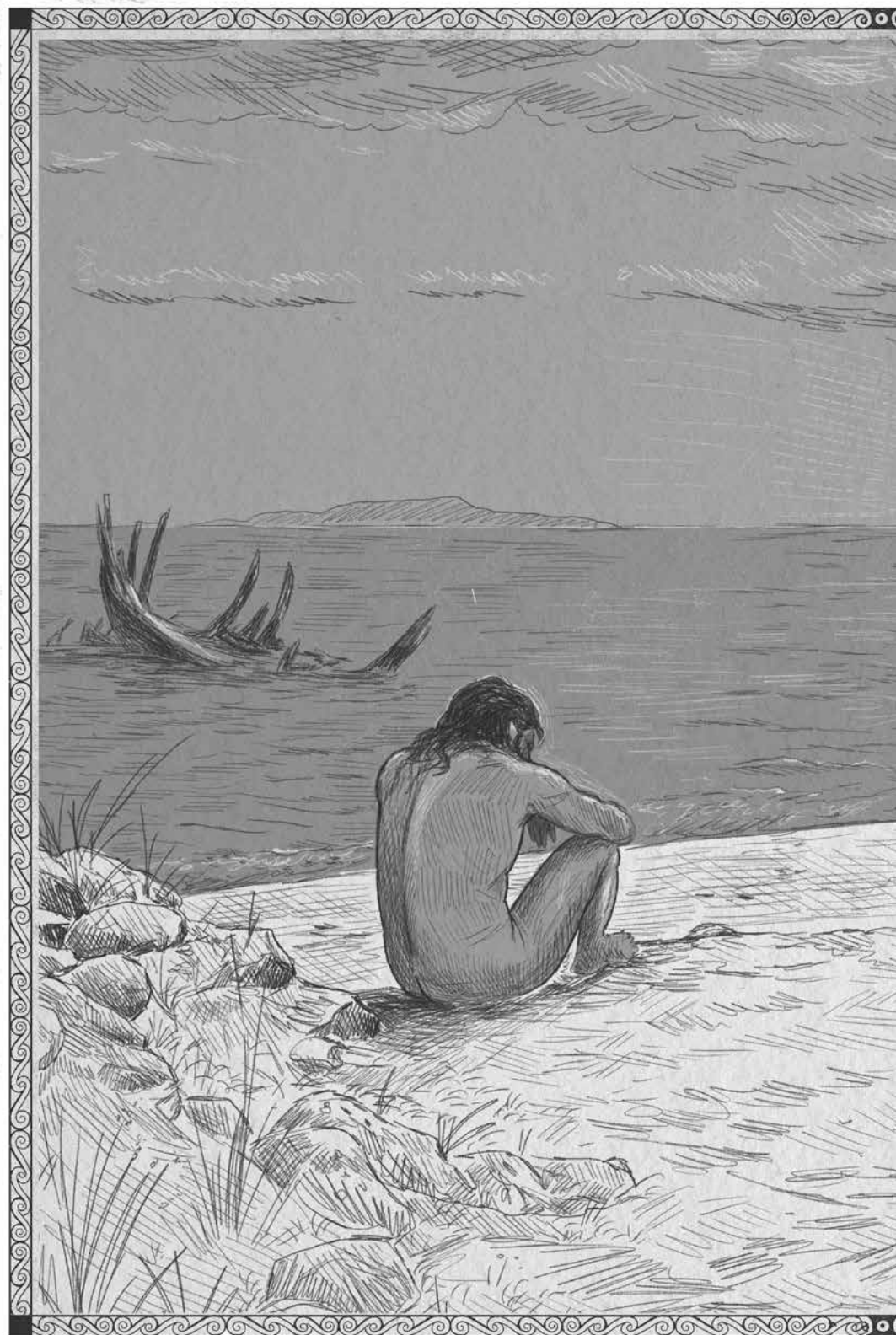
Ostatní všichni, kdož unikli zhoubnému osudu
před Trójí,
vrátili se již po moři domů z války,
jen toho, který tak tesknil po vlasti, po ženě,
poutala k sobě v šeru své sluje přemocná nymfa,
jasná Kalypsó,
toužíc, aby se stal jejím chotěm.
Uplynul téměř již rok ve věčném běhu časů,
ve kterém určili bozi, že spatří Ithaku rodnou,
a ještě nebylo konce útrapám všem,
i když byl mezi svými.
Zželelo se ho bohům. Jen Poseidáón neustal v hněvu,
pokud se Odysseus jasný nevrátil domů.

Tehdy však odešel Poseidáón k Aithiopům
až na konec světa.
K Aithiopům, kteří bydlí ve dvojích sídlech:
kde vychází Hyperiónův syn,
a tam, kde zapadá.
Z útrob tisíců býčků a beranů čerstvých
se na břehu mořském již kouřilo.

Seděl Poseidáón a těšil se z hodů.
Ostatní bozi se sešli u Dia Olympského.

Zvedl se otec bohů a lidí –
na prokletého Agistha myslil, jež zavraždil právě
mladý Orestés, Agamemnonův syn –
na něho myslil a řekl:
– Běda! Smrtníci zase již spílají bohům.
Od nás prý pochází jen všechno zlo!
A přece sami, jak berani, hrnou se do vši své bídy!
Agisthos vzal si za ženu choť syna Átreova
proti své sudbě
a zabil trójského vítěze, ač si byl vědom zkázy, která ho stihne.
Vždyť jsme jej varovali.
Herma orlího zraku a Argova vraha
jsme poslali k němu:
– Nevraždi Átreovce a s ženou se nežeň!
Chlapec Orestés pomstí Agamemnonovu krev,
až bude žádati počet z dědictví svého.
Hermeiás vyřídil vzkaz, Agisthos nedbal,
odpykal čin svůj.

Ozvala se Athéné, Diova dcera plamenných zraků:
– Slyš otče, synu Kronův, králi všech králů,
Agisthos došel své odplaty, zrádce:
každý by měl zajít tak za mrzké činy.
Mne však, náš otče, trápí osud jiného muže,
chytrého, statečného:
je to *Odysseus*, nešťastný král.
Daleko od vlasti hyne uprostřed mořských plání
na ostrově, jež omývá moře.
Bohyně žije tam ve stínu lesů,
zhoubný Atlás ji zplodil,
který zná hlubiny mořské a drží sloupy,
na nichž spočívá klenba mračného nebe.
Ta *Odyssea* u sebe poutá, nešťastného a věčně čekajícího,
láká jej, lísa se k němu,

aby jen zapomněl na Ithaku.
Odysseus touží spatřit jen kouř, který stoupá
nad rodnou zemí v dáli,
a třeba zemřítí pak.
Neslituješ se, olympský vládce? Nezískal si tě
obětmi svými u řeckých lodí na trójských pláních?
Proč jsi naň zanevřel, Die?

Odpověděl jí Zeus, vládce mračen:
– Cos to, dítě mé, řekla! Mohl bych zapomenout
božského Odyssea,
který nám, obyvatelům nebeských sídel,
pálil vždy nejvíce obětí ze všech smrtelných lidí?
Poseidáón,
který moři objímá svět, jej štve svou zarytou pomstou,
že Polyfémovi, Kyklópu nejsilnějšímu, vypálil zrak.
Kyklópa toho porodila mu nymfa Thoósa,
dcera Forkýna, vládce pustých vod mořských.
Poseidáón ji kdysi znásilnil v šeré sluji.
Proto Poseidáón, který otřásá zemí,
odhání psance od jeho vlasti; nechce ho zabítí však.
Usnesme se teď všichni, jak se Odysseus vrátí,
a Poseidáón upustí od svého hněvu.
Proti všem věčným bohům
nesvede nic: *jediný* Poseidáón!

Odpověděla Athéné, bohyně plamenných zraků:
– Slyš, otče, synu Kronův, králi všech králů,
rada blažených bohů se usnáší tedy, že se Odysseus vrátí?
Jednejme proto! Hermeiás, průvodce lidí, vrah Argův,
dolétne na Ógygii a poví nymfě pletenců hustých
o svaté radě a návratu šťvaného krále.
Já půjdu na Ithaku a podnítím psancova syna,
vzmužím jej, hocha, ať svolá sněm Achajů s kšticemi upravenými
a zakáže ženichům Pénélopiným
porážet mečící ovce a hladké, přezvykující krávy.

Do Sparty pošlu jej pak a do písčitého Pylu,
bude tam po otci pátrat, zví-li co o něm,
a dostane se i jemu již slávy u lidí všech.

Řekla a zavázala si ozdobné krpce na štíhlých nohou,
skočila z výšin Olympu, sídla bohů,
stanula rázem v Ithace před vraty paláce Odysseova
a držíc kovový oštěp, kráčí přes zápraží.

Není to však Athéné, je to již Mentés, Tafiů vládce,
přítel rodiny Odysseovy.

Zastihla bujné ženichy na dvoře u vrat,
jak hrají v kostky na kožích krav,
jež dali porazit sami.

Družina jejich a pobíhající sluhové z paláce Odysseova
vlévají právě do vína v měsidlech vodu,
jiní houbami myli polité stolky a stavěli převržené,
jiní sekali pečené kýty.

Athénu spatřil nejdříve jinoch, podobný bohům.
Seděl s ženichy smutně a myslil na statečného otce.
Až konečně přijde, vyžene ženichy z paláce svého,
ujme se vlády sám a bude pánem zas v domě!
Tělem byl s ženichy, v duchu zřel otce.

Vtom spatřil Athénu; vyskočil, běžel jí ke vratům vstříc,
vzplál mladickou zlostí, že nechali hosta tak dlouho
na zápraží.

Doběhl k ní, ruku jí tiskl, oštěp jí vzal
a překotně, radostně vítal:

– Zdráv buď, cizince, zdráv buď! Buď vítán!

Naiš se, odpočineš si a povíš, co tě k nám vede.

A běžel již dovnitř. Pallas Athéné kráčela za ním.

Když vešli do večeradla paláce Odysseova,
postavil Athénin oštěp k četným oštěpům štvaného otce,
opřev jej v hladkém zářezu o sloup.

Vedl ji ke křeslu, přes něj přehodil pokrývku krásnou
a uměle tkanou, jež splývala přes trnož na zem.
A přisunul si k ní ozdobně řezanou židli.

Seděli v stinné síni, kam doléhal sotva
ze dvora hluk. Báł se, že křik ženichů zpupných
cizinci znechutí večeri v dvorci,
a po otci chtěl se ptáti.

Přinesla služka ve zlaté konvici vodu,
nalila na ruce nad mísou z ryzího stříbra
a přitáhla ke křeslům leštěné stolky.

Stará hospodyně
jim podala chléb a radostně nosila na stůl.
Kráječ pozvedal mísy s pečeným masem
a jiný doléval číše.

Teď však již nahnuli se do večeradla
i ženiši bujní,
sedali na svá místa, odstrkovali křesla a stolky.

Družina jejich jim nalila na ruce vody,
služky stavěly na stolky koše s chlebem
a hoši plnili měsidla až po sám okraj.

Ženiši natahovali ruce, a jedli a pili.

Když hlad svůj a žízeň ukojili,
zachtělo se jim jiné potěchy srdcí;
po tanci zatoužili a zpěvu, jak při hodech bývá.
Uváděč podal kitharis krásnou zpěváku Fémiovi,
který jim zpíval jen nerad.

Fémios sáhl do strun a počal zpívati píseň.

Télemach naklonil hlavu až k tváři Palladině
a zašeptal, aby ho druzí neslyšeli:

– Cizinče, nezazlíš mi snad, co ti teď řeknu.

Těm se tu lehko zpívá a křepčí,

když mrhají cizí statek a nikdo jich neokřikne.

A kosti pána paláce toho již bělejí někde na břehu v dáli,

děšť do nich pere a mořský příboj hraje si s nimi.
Kdyby ho spatřili náhle, jak vrací se domů,
prchli by střemhlav a přáli si raději mít
co nejlehčí nohy, než tížící roucha a náramky zlaté!
Byl to však jeho osud, je mrtev. A není naděje žádné,
i když snad časem řekne neznámý poutník:
on přijde! – Nepřijde, vím to.

Cizinče, pověz mi však, ale řekni jen pravdu:
odkud jsi, z kterého kmene? Kde je tvé rodné město
a kdo jsou rodiče tvoji?
Jakou lodí jsi připlul až k nám
a jak tě dovezli plavci sem na Ithaku?
A odkud byli ti plavci?
Pěšky jsi přece nemohl přes moře přijít!
A vypravuj také, ať vím již všechno:
jsi tu poprvé u nás, či byl jsi již otcovým hostem?
Dříve tu bývalo cizinců mnoho a otec měl hosty rád.

Odpověděla mu Diova dcera plamenných zraků:
– Všecko ti povím a řeknu jen pravdu.
Jsem Mentés, syn Anchialův a vládce tafijských plavců.
Připlul jsem s korábem svým a s druhy.
Jedeme rudým mořem pro měď až do Temesy,
kde mluví kupci neznámou řečí,
vezeme vyměnit železo lesklé.
Kotvíme venku, za městem v rheitherské zátoce,
pod néjským hájem.
Rody naše se znají již z dob našich dědů.
Jdi jen a ptej se Láerta, starého krále!
Nechodí pryč již nikdy do města k vám
a dožívá život jen se starou služkou,
která před něho staví jídlo a pití,
když stařec se dovleče z viničných stráží, v nichž bloudí.
Přišel jsem, protože u nás šla pověst,
že se tvůj otec vrátil; než slyším, že bozi mu dosud
v návratu brání.

Nezemřel však a nezemře Odysseus jasný:

žije!

na pustém ostrově uprostřed mořských plání
v zajetí barbarů krutých.

Vsaď se však, sami bozi mi vnukají myšlenku mou,
že se již splní, co řeknu,

i když snad nejsem věštec a z letu ptáků neumím hádat!

Brzy se vrátí tvůj otec na rodný ostrov,

i kdyby jej svírala železná pouta.

Myslí již na útěk, a ten se zdaří!

Ale teď pověz:

jsi ty, statečný hochu, opravdu jeho syn?

Oči a celá hlava jsou otcovy! Vídali jsme se často,
než odplul k Tróji s Argeji na lodi širokých boků.

Pak jsem ho nespatriil již, ani Odysseus mne.

A ušlechtilý hoch Télemachos jí řekl:

– Povím ti, cizince, všechno, co vím.

Matka má říká, že *jsem* jeho syn; co povědět k tomu?

Ví člověk bez cizí pomoci, sám, kdože jej zplodil?

Kéž bych byl synem otce přeblaženého,

který se dožije stáří uprostřed krmných stád!

Můj otec je však nejnešťastnější člověk, jak říkají všichni.

Teď všechno víš.

Odpověděla Diova dcera plamenných zraků, Athéné:

– Bohové chtěli tedy, aby dál žila sláva

Odysseova rodu,

když Pénélopeia tebe porodila. Pověz však rychle:

jaké tu máte hody a kdo jsou ti muži?

Hostíš snad celé město či slavíš svatbu?

To není přece přátelský kvas!

Jsou drzí a sprostí pod střechou tvou

a střízlivý člověk až zrudne,

jestliže mezi ně vstoupí a spatří tu spoušť.

Ušlechtilý hoch Télemachos jí řekl:

– Cizinče, ptáš-li se tak a chceš již zvěděti všecko,
věz, že o našem dvorci snad kdysi se říkalo: bohatý, slavný,
dokud byl otec doma.

Ale bohové krutí rozhodli jinak.

Zajíti nechali jej v neznámém šeru, jak nikoho z lidí.

Věř, nebylo by mi tak teskno z otcovy smrti,
kdyby byl padl na trójských pláních se svými druhy
anebo zemřel po válce v náruči přátel.

Achajové by byli mohli nasypali
a ještě synovi svému byl by zajistil slávu.

Takto jen bouřné vichry bez slávy rozesly jej.

Zanikl prostě a zanechal nám jen bídu a hoře.

Teď však si nestýskám tak jen pro něho, pro Odyssea.

Boží mě zkrušili i jinou mukou.

Ze všech ithackých rodů i z okolních ostrovů všech,
z Dúlíchia a Samy a z lesnatého Zakynthu,
všichni chtějí mou matku a rozhazují mi statek.

Matka se nevzpírá dosti té vnucené svatbě,
není však s to, aby ji urychlila.

Ženiši mrhají tedy majetek můj
a brzy snad roztrhají – i mne.

Odpověděla mu Pallas Athéné,
vzplanuvši hněvem nad tím, co slyší:

– Běda, jak ti teď schází otec,
který by pádnou pravicí ztrestal vetřelce nestydaté!

Kdyby teď přišel a stanul na prahu síně
v přílbě a s mohutným štítem, dva oštěpy v ruce,
jak jsem ho poznal poprvé sám,

když vracel se z Efyry od Íla, syna Mermerova!

Ve dvorci našem seděl a popíjel víno.

Dojel si k Ílovi na rychlé lodi

pro jedovaté šťávy, jimiž by napustil kovové šípy,

Ílos mu nedal jed, boje se věčných bohů,

otec však dal mu ty šťávy, protože mu byl přítelem zdávna.

Tak by se měl jim Odysseus najednou zjevit!

Byl by jim brzy konec a trpkou by slavili svatbu!
Je dosud skryto ve věčném lůně bohů,
zda se do vlasti vrátí a pomstí se strašně
v paláci svém.
Přemýšlej proto, jak bys je vyhnal z domu ty sám.
Sleduj má slova a pamatuj, co ti řeknu.
Dej volati zrána na sněm achajské muže,
promluv k nim pak a vezmi za svědky bohy.
Ženichům rozkaž, aby se rozešli do domovů.
Matku svou donuť, ať se jen vrátí k otci Íkariovi,
který má mnoho stád, touží-li znovu se vdáti.
Otec ať schystá jí svatbu a svatební dary.
Tobě pak radím, poslechněš-li mne:
vyprav nejlepší loď s dvanácti plavci,
po otci ztraceném pátrej, ví-li kdo o něm
nebo uslyšíš-li snad pověst od Dia přicházející,
jež hlasem je božím.
Nejdříve do Pylu pluj a ptej se Nestora vládce,
z Pylu jeď do Sparty, sídla rusého Meneláa,
který se poslední vrátil z achajských mužů.
Zvíš-li, že otec žije a blíží se k domovu svému,
vydrž svou trýzeň ještě alespoň rok.
Uslyšíš-li, že zemřel a mezi živými není,
vrať se na rodný ostrov, nasyp mohyly otci,
slav královskou tryznu, jak zvykem, a provdej matku.
Až všechno skončíš, přemýšlej sám,
jak pobiješ ženichy ve večeradle.
Lstí nebo přímo! Nehraj si s nimi.
Nejsi již dítě! Nevíš, jak Orestés zabil
úskočného Aigistha, protože zavraždil kdysi
slavného jeho otce?
I ty se drž, chlapče! Jsi krásný a silný.
Ať ještě vnuci tě chválí!
Vrátím se však již k rychlé své lodi a k druhům.
Čekají dlouho a jistě reptají všichni.
Starej se o sebe teď a pamatuj na mne!
Ušlechtilý hoch Télemachos jí řekl:

– Cizinče, mluvil jsi se mnou jak otec,
nezapomenu na tebe nikdy.
Počkej však ještě chvílku, i když snad spěcháš.
Vykoupej se a občerstvi, prosím!
A vezmi si dar,
aby ses na loď vrátil s radostí nad jeho cenou a krásou.
Ať vzpomeneš na mne, jak na hostitele host.

Odpověděla Diova dcera Athéné, plamenných zraků:
– Nezdržuj mne již, musím zvednouti kotvy
a dar, který mi dáš, si vezmu,
až pojedu zpět, abych jej dovezl domů.
Bude-li krásný, dám stejně vzácný i tobě.

Řekla to rychle Diova dcera plamenných zraků
a vzlétla jak pták.

Pocítil náhle sílu a odvahu v prsou a vzpomínka na otce
zahrála více než dosud. Užasl Télemachos,
protože tušil, že to byl bůh.
Vrátil se do večeřadla, hoch podobný bohům.

Fémios právě zpíval o trudném návratu
neblahých Achajů z Tróje, který jim určila Pallas.
Seděli mlčky a poslouchali.

A tehdy zaslechla v síních Íkariova dcera,
moudrá Pénélopeia, zpěvákův hlas.
Seběhla rychle z horního patra po příkrých schodech,
za ní dvě služky.
Když došla až do večeřadla,
zastavila se ve dveřích síně a přes tvář přehodila
třpytnou hedvábnou roušku.
Z obou stran stanula po jejím boku nevolnice.

Stála Pénélopeia před božím pěvcem a slzy jí zalily zraky.
– Neumíš jinou píseň, Fémie, zašeptala,

neznáš snad jiné činy lidí a bohů,
o kterých zpívají ostatní pěvci?
Zpívej jim takovou píseň!
Budou seděti mlčky a upíjet vína.
Jen *tuto* píseň nezpívej, Fémie, slyšíš!
Je smutná a rozdírá srdce. A není většího hoře
než hoře mé!
Myslím jen na věrnou hlavu, které již není.

Ušlechtilý hoch Télemachos jí do řeči skočil:
– Matko, proč zakazuješ, aby Fémios zpíval, o čem chce sám?
Pěvci přece nemohou za nic! Za to může jen Zeus,
který stíhá uštvaný svět, jak se mu zachce.
Nevyčítej, když zpívá Fémios o strastech danajských mužů.
Píseň o nových činech se vždycky nejvíce líbí
po mužských síních: přemoz i ty své nitro a poslouchej sama.
Nevrátil se jen Odysseus jediný z Tróje; kolik tam padlo
statečných mužů!
Jdi však teď do ženských jizeb a hled' si
vřetena svého a stavu. Služky pak žeň
po jejich práci!
Řeči, ty náleží mužům. A především mně!
Já jsem pánem tu v dvorci!

S úžasem pohlédla matka na svého syna.
Odešla do horních jizeb a myslila na jeho slova.
Přišedši s dívkami svými do ženských síní,
zaštkala pro svého chotě, pro Odyssea,
až jí Athéné plamenných zraků zastřela sladkým snem víčka.

Ženiši křičeli zatím ve stinné síni,
toužíce všichni s Pénélopeí jít spát.

Vyskočil ušlechtilý hoch Télemachos a zvolal:
– Ženiši matky mé, kteří jste plni svévolné pýchy,
sedněme zase a hodujme dále! Mlčme však již.
Jak je to krásné naslouchat pěvci, jako je tento –

zpívá jak bůh!

Ráno se sejdeme na sněmu lidu.

Tam vám již povím rovnou, co chci.

Domluvil. Stiskli jen rty a mlčeli, nechápajíce,
že Télemach mluvil tak směle.

Teprve Antinoos, syn Eupeithův, zvolal:

– Bozi tě patrně učí,

abys mluvil tak drze a z vysoka s námi!

Jen ať nám Kronův syn nedá za krále tebe
na Ithace,

protože jím byl tvůj otec!

Ušlechtilý hoch Télemachos mu řekl:

– Nebudeš mi teď, Antinoe, mít za zlé, co povím?

I královský stolec od Dia přijmu, dá-li mi jej.

Či myslíš, že je to nejhorší stolec na světě, Antinoe?

Víš, kralovat není tak zlé:

královský dům bohatne rychle a král – je vzácnější druhých.

Je však dost jiných achajských rodů

v Ithace, kterou omývá moře,

je dosti mladých i starých!

Z těch ať je někdo králem, když jasný Odysseus zemřel!

A já budu vládcem jen ve vlastním domě nad nevolníky,

jež Odysseus kdysi ukořistil.

Eurymachos, syn Polybův, namítl nato:

– Télemachu, je skryto ve věčném lůně bohů,

kdo bude kralovat příště v Ithace, kterou omývá moře.

Statek ti zůstane však a ty si kraluj v paláci svém!

Jen ať se odváží někdo a uloupí ti

chtivýma rukama dědictví, pokud je živ

ithacký lid!

Dovol však, příteli, abych se zeptal na tvého hosta.

Odkud sem přišel a z které země?

Kde žije rodina jeho a kde má své statky?

Přinesl ti snad zprávu o otci, že se vrací?
Či přišel k nám za obchodem?
Pověz, proč zmizel tak rychle a proč se tak stranil
nás všech! A vypadal přece slušně.

Ušlechtilý hoch Télemachos mu řekl:
– Nevěřím, Eurymachu, teď v otcův život a návrat.
Nevěřím žádné zprávě – i kdyby přišla.
Nestarám se již také o znamení,
po kterých matka se shání, toužíc poznati osud.
Byl z Tafu: prý již dědové naši se znali.
Mentés to byl, syn smělého Anchiala a vládce tafijských plavců.

Mluvil tak Télemachos,
v nitru však poznal bohyni nesmrtelnou.

Ženiši jali se tančit,
zpívali milostné písně a křičeli do soumraku.
Když tma na dvorec padla,
přestali křičet a rozcházeli se.

A Télemach kráčel zamyšlen spát nádvořím k ložnici své,
jež svítila nad širým krajem.
Před ním šla s pochodní stařena Eurykleia,
nevolnice,
jejímž otcem byl Óps a toho zas Peisénór zplodil.
Láertés vládce koupil ji kdysi na trhu za dvacet býčků
pro sebe, dívčinu svěží,
v domě svém po ní toužil jak po vlastní ženě,
nedotkl se jí však nikdy, boje se žárlivé choti.
Ta tedy spěchala před ním s hořící pochodní;
nejraději ho měla ze služek všech,
vždyť chůvou mu bývala v dětství.

Otevřel dveře ložnice svojí,
usedl na lůžko, svlékal suknici z těla.
Hodil ji stařeně moudré.

Složila stařena sukni, přejela ještě pečlivě dlaní
a nad ložem pověsila ji na hřeb.
Vytratila se z komory.

Přitáhla za sebou tiše stříbrným kruhem dveře,
zavřela závoru, zapjala řemen.
A Télemach zmítal se na lůžku pod horkou ovčinou
a myslil do úsvitu
na cestu, o které mluvila Pallas.

[II] ITHACKÝ SNĚM

Sotva se východ rděl jitem,
vyskočil vládcův syn z lůžka,
natáhl rychle sukni, přehodil přes plece meč,
zavázal ozdobné krpce na štíhlých nohou
a vyšel z komory do ranní záře,
bohu spíše než člověku podoben.

Rozkázal hlasatelům volati po cestách, co síly stačí,
na sněm achajského lidu.
Běhali hlasatelé, křičeli, co síly stačí,
a tržiště zčernalo ve chvíli davem.

Když hlava na hlavě dýchala prudce,
sestoupil mezi lid, třímaje kovové kopí,
a s ním
běželi na lehkých nohou dva ohaři.
Hle, Pallas Athéné jej oblila božským jasem,
že zástup oněměl vráz a z cesty mu couvá.
Usedá jinoch na stolec otcův, po jeho boku achajští starci.

A již se ztišil šepot i nejzazších míst,
aby k nim dolétla slova hrdiny Aigyptia,
kterého život schýlil, jemuž však zkušenost zbyla.
Nejmilejšího syna zřel mizeti v dáli
na lodi širokých boků k Tróji, rodící hřebce,
s božským Odysseem,
Antifa, silného mládím a odvahou.
Antifos byl to, žel, jež divoký Kyklóp
v jeskyni ubil a pozřel k večeri posledního.
Tři syny měl ještě stařec:
jeden z nich, Eurynomos, žil s ženichy na dvoře Odysseově,
dva se starali o rodné statky.
A přece tesknil stařec, pro nejmladšího lkal
a nemohl zapomenouti.

I dnes mu zvlhly oči, než promluvil k davu:
– Slyšte, Ithačané, děl, slyšte starcova slova!
Nebylo dávno již sněmů, nebylo rady starších
ode dne, kterého Odysseus jasný
odplul na lodi širokých boků.
Kdo dal dnes volati na sněm? Kdo z těchto starců či mladých,
a proč nás zavolal dnes? Uslyšel zvěst,
že blíží se cizí vojsko, o němž chce první povědět lidu?
Či nám chce říci něco o naší obci a radit se o ní?
Šlechetnost mužná je v jeho činu a bozi jsou s ním.
Zeus mu dej, aby se splnilo, čím jeho duše je plna!

Utichl kmetův hlas.

Télemachos vzplál nadšením, vyskočil z otcova stolce
a touže již mladým svým srdcem promluvit k lidu,
seběhl do středu davu.
Hlasatel Peisénór podal mu berlu zkušnou rukou.

Jinoch vyhledal v zástupu zrakem hrdinu Aigyptia:
– Ctihodný starče, řekl, ten, o němž mluvíš,
před tebou stojí.
Já jsem dal volati na sněm, *mne* tíží nezměrný žal!
Nikde jsem neslyšel zvěst, že blíží se cizí vojsko,
o němž chci první povědět lidu,
nechci vám říci nic o naší obci a nechci se raditi o ní,
o sobě hovořit chci,
o dvojí bídě pod vlastní střechou.
Nejdříve ztratil jsem otce, vašeho krále,
který byl otcem i vám. A nyní ještě hůř trpím.
Celý můj dům se do zkázy řítí, otcovo dědictví hyne.
Ženiši drží se vtírají matce, synové předních tohoto lidu,
nemluví s Íkariem, který by mohl dceru svou vdáti
a dáti i bohaté věno, komu by chtěl a kdo by se líbil
jemu –
ne, ve dne i v noci se vracejí do paláce,
krávy a ovce, i tučné kozy porážejí si pro hody své

a topí se v jiskrném víně!
Rozjasnilo se příliš v sýpkách a chlévech!
Muž, jakým Odysseus byl, nám schází,
který by odvrátil zhoubu.
Nemáme síly očistu provést sami
a dlouho budeme bezbranní živořit ještě.
Já bych je zkontroloval, kdybych jen byl již mužem!
Staly se věci, jež nelze již snést,
a můj dům je zničen.
Pochopte sami, co pášete, nebo se alespoň styďte
před lidem sousedních břehů a třeště se před boží pomstou,
která vás stihne za vaše činy!
Přátelé, při Diu olympském vládci
a Themistě, která rozpouští rady starších
a svolává opět,
ustaňte již a nechte mne, ať se mučím
jen vlastním hořem!
Ublížil vám kdy Odysseus, otec můj dobrý,
Achajové,
abyste nyní za zlé zlým spláceli, drážďíce proti mně tamty?
Trpěl bych méně, kdybyste sami pobili krávy a ovce.
Kdybyste vy je snědli doufal bych přece,
že dojdou snad jednou práva.
Po městě chodil bych a žádal úporně zloupený statek,
až byste zhojili ztrátu.
Teď však jen kupíte bolest v mé duši, již nezhojí nikdo!
Křičel to, zalykaje se zlostí, mrštil do prachu berlou
a slzy mu sevřely hrdlo.

Zželelo se ho lidu. Mlčky však seděli, postáli mlčky,
a nikdo nehlesl jediným slovem.

Jen Antinoos, Eupeithův syn, se zezadu ozval:
– Télemachu, ty žvanivý, potrhlý chlapče,
proč nám utrháš na cti? Proč nás chceš pokálet špínou?
Čím jsme my, ženiši, vinni? Tvá matka je vinna
svou lstivostí ženskou!